

Удалова Лариса Давидівна,

директор інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Хабло Оксана Юріївна,

доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Запровадження інституту кримінальних проступків у вітчизняному законодавстві є безумовно позитивним кроком. Адже диференціація розслідування кримінальних правопорушень залежно від їх тяжкості звільнить слідчих від розслідування кримінально карних діянь, які визнаються проступками. Це дозволить зосередити увагу слідчих на розслідуванні злочинів, тобто тих діянь, якими завдано суттєвої шкоди особі, суспільству, державі. Адже на сьогодні навантаження на одного слідчого обраховується сотнями кримінальних проваджень, що не дозволяє йому якісно, швидко та ефективно здійснювати їх розслідування. Окрім цього, запровадження процедури розслідування кримінальних проступків сприятиме досягненню процесуальної економії та розумності строків кримінального провадження.

Втім, аналіз положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» дозволяє виділити певні проблеми, на які варто було б звернути увагу при подальшому вдосконаленні кримінального процесуального законодавства.

Вказаним вище законом ст. 299 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) викладається в наступній редакції «Під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи на підставах та в порядку, визначених цим Кодексом, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука. Підозрюваному роз'яснюється його обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду» [1]. Цією нормою (як і попередньою її редакцією) передбачено, що під час розслідування кримінальних проступків до підозрюваного можуть застосовувати два

найлегших за суворістю запобіжні заходи – особисте зобов'язання та особиста порука.

Підтримуючи в цілому таке положення, маємо певні зауваження щодо кримінальної процесуальної форми застосування цих запобіжних заходів. Адже дотримання загального порядку застосування запобіжних заходів та виконання вимог ст. ст. 179, 180, 184, 185, 186, 187 КПК України потребує значних затрат часу, адже передбачає необхідність звернення до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу, погодженим з прокурором. Процедура розгляду такого клопотання також потребує як часу, так і вжиття організаційних заходів щодо явки до суду осіб, щодо яких обираються запобіжні заходи.

Отже, із запровадженням процесуальної форми досудового розслідування кримінальних проступків в процедурі вирішення питання про застосування запобіжного заходу спрощення не відбулося, а тому, на нашу думку, це питання потребує окремої уваги. Зокрема, особисте зобов'язання є найбільш м'яким запобіжним заходом. Звернення із відповідним клопотанням до суду та його розгляд займає у слідчого, прокурора та суду багато часу та у окремих випадках носить формальний характер. Аналогічна ситуація склалася і під час обрання до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистої поруки.

При цьому, застосування особистого зобов'язання та особистої поруки суттєво не обмежує прав підозрюваного. А за своєю суттю вони схожі на такі запобіжні заходи як підписка про невиїзд та особиста порука, які були передбачені КПК України в редакції 1960 року та застосовувалися за рішенням слідчого. Окрім цього, контроль за виконанням підозрюваним цих запобіжних заходів під час досудового розслідування здійснює слідчий (дознавач), тобто фактично він сам відповідає за дотримання підозрюваним покладених на нього обов'язків.

Враховуючи викладене, з метою забезпечення ефективності та оперативності досудового розслідування кримінальних проступків вважаємо, що під час досудового розслідування кримінальних проступків слід передбачити, що запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки застосовуються дізнавачем за погодженням із прокурором.

Окремої уваги потребує також процесуальна форма початку досудового розслідування кримінальних проступків. Так, у ч. 3 ст. 214 КПК закріплюється, що «Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідчування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають

функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей» [1].

Такі нововведення зазнали суттєвої критики експертів. Так у Зауваженнях Головного юридичного управління щодо цих доповнень до КПК зазначалося, що «запропоновані в цій частині зміни встановлюють нерівні можливості при здійсненні досудового розслідування кримінальних проступків та злочинів і створюють передумови для можливих зловживань. Адже стосовно злочинів залишаються чинними вимоги частини третьої статті 214 КПК» [2]. А тому є небезпідставні побоювання щодо того, що і заяви про злочини будуть перевірятися таким же чином.

Вважаємо, що вирішити цю проблему можна шляхом запровадження такої процедури перевірки заяв і повідомлень про кримінальні проступки як загальне правило. Тобто, процедуру «дослідчої перевірки» слід передбачити не лише для розслідування кримінальних проступків, а і для розслідування злочинів. Адже, під час отримання інформації про кримінальне правопорушення досить складно одразу ж точно визначити кваліфікацію цього діяння та вирішити, які процесуальні дії можна здійснювати для її перевірки. Окрім цього науковці неодноразово звертали увагу на неврегульованості способів перевірки заяв та повідомлень про вчинені злочини до внесення відомосте до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Отже, викладене вище свідчить про доцільність перегляду окремих положень регулювання процесуальної форми досудового розслідування кримінальних проступків та злочинів з метою системного унормування кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

2. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63928